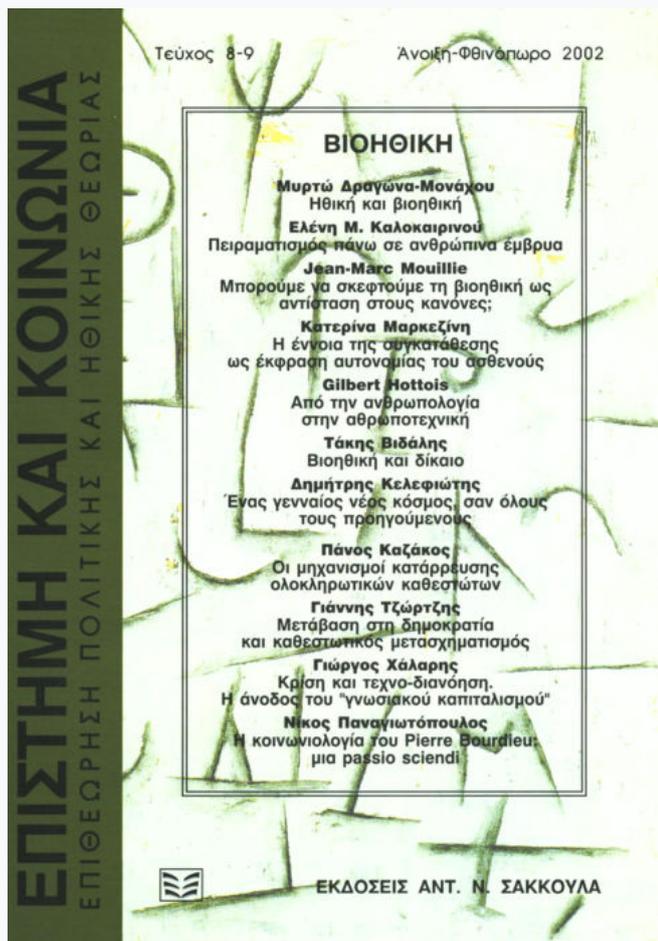

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 8 (2002)

Τόμ. 8-9 (2002): Βιοηθική

Η κοινωνιολογία του Pierre Bourdieu: μια *passio sciendi*

Νίκος Παναγιωτόπουλος

doi: [10.12681/sas.725](https://doi.org/10.12681/sas.725)

Copyright © 2015, Νίκος Παναγιωτόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παναγιωτόπουλος Ν. (2015). Η κοινωνιολογία του Pierre Bourdieu: μια *passio sciendi*. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 8, 229–244. <https://doi.org/10.12681/sas.725>

Η κοινωνιολογία του Pierre Bourdieu: μα *passio sciendi*

Νίκος Παναγιωτόπουλος*

Στο κείμενο αυτό ελιχειρείται η ιστορική ανακατασκευή της σχέσης μεταξύ της δομής του διανοητικού και επιστημονικού χώρου με τις δυνατότητες και τις απαγορεύσεις του, και του τύπου διανοητικών διαθέσεών του που γεννήθηκαν μέσα σε μια καθορισμένη σχέση με τον κοινωνικό κόσμο, η οποία καθόρισε την κριτική της σχολαστικής θέασης των πραγμάτων και της σχέσης της κοινωνιολογίας με τη φιλοσοφία, παραδειγματική σφαίρα της σχολής, που πρότεινε ο Pierre Bourdieu. Κατά τον συγγραφέα μόνο μια τέτοια ανάλυση επιτρέπει να κατανοήσουμε πως το επιστημονικό πρόταγμα του Bourdieu κατάφερε να αποτελέσει τελικά μια αντικειμενικά καθοριστική συμβολή σε κάθε προσπάθεια που έχει στόχο την υλοποίηση μιας συγκεκριμένης εμπειρίας για το ποια θα έπρεπε να είναι η θέση της κοινωνικής επιστήμης στις σημερινές κοινωνίες και ποια η στάση των κοινωνικών επιστημόνων σε σχέση με το αντικείμενό τους, ώστε να διευκολυνθεί η γενικευμένη συναλλαγή κριτικών με στόχο τη συλλογική διαμόρφωση ενός ορισμού των κανόνων της επιστημονικής ταυτότητας.

Στην ερώτηση τι θα επέλεγε αν ήταν υποχρεωμένος να ασκήσει ένα χειρωνακτικό επάγγελμα, ο Proust απάντησε πως η ερώτηση προϋποθέτει μία διάκριση ανάμεσα στα χειρωνακτικά και πνευματικά επαγγέλματα που δεν μπορούσε να προσυπογράψει και πως, αν τελικά, βρισκόταν στην κατάσταση που προσδιόριζε το ερώτημα που του απηύθυναν θα διάλεγε ως χειρωνακτικό επάγγελμα αυτό ακριβώς που ασκούσε, δηλαδή του συγγραφέα. Και πρόσθεσε, με το ίδιο πάθος και έντονη ανατρεπτική διάθεση, πως αν

* Επίκουρος Καθηγητής Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

συνέβαινε να λείπει απολύτως το χαρτί θα γινόταν φούρναρης αφού είναι τιμητικό να δίνεις στους ανθρώπους τον άρτο τον επιούσιον. Διαβάζοντας κανείς το έργο του P. Bourdieu, θα μπορούσε να διαπιστώσει πως ο Bourdieu διακατέχεται από το ίδιο, επιστημονικό στη περίπτωση του, πάθος, ότι είναι φανατικός εραστής της επιστήμης, της αξίας της και των κοινωνικών λειτουργιών της.

Για μια ενοποιημένη οικονομία των πρακτικών

Αν θα έπρεπε κανείς, για μνημοτεχνικούς λόγους, να συνοψίσει το βασικό μάθημα του επιστημονικού έργου του Bourdieu, θα μπορούσε να πει πως, υιοθετώντας μια ρασιοναλιστική φιλοσοφία της γνώσης ως μεθοδική εφαρμογή του Λόγου και της εμπειρικής παρατήρησης του κοινωνικού κόσμου, επιβάλλει μια φιλοσοφία ρήξης με τις προϋδεάσεις όσο και μια συνεχή προσπάθεια αναλυτικής απο/ανακατασκευής, που είναι ικανή να αναδειξει τις 'εンドογενείς αιτίες και τις απρόσωπες κρυφές δυνάμεις που κινητοποιούν τα άτομα και τις συλλογικότητες' ώστε να θεμελιώσει επαρκώς την 'αρχή του επαρκούς λόγου' της κοινωνιολογίας. Για να υπερασπίσει την ενότητα της επιστημονικής μεθόδου και την ένταξή της στη μεγάλη σχολή των επιστημών, ο Bourdieu πρότεινε μια καινοτομική *γενετική ανθρωπολογία της εξουσίας με έμφαση στη συμβολική διάσταση*. Η επιστημονική του σκέψη διακρίνεται μεθοδολογικά τόσο για τη σχεσιακή προσέγγιση της κοινωνικής ζωής όσο και για τον αναστοχασμό που εγκλείεται στον πυρήνα της θεωρίας του για την κοινωνία και τη γνώση, για τη διανοητική πρακτική και τα εγγενή της όρια. Τα δύο αυτά θεμελιώδη χαρακτηριστικά της κοινωνιολογικής του μεθόδου επέτρεψαν στον Bourdieu, από τη μια μεριά να υπερβεί μια σειρά πλαστές και καταστρεπτικές επιστημολογικές, μεθοδολογικές και επιστημονικές αντιθέσεις (μίκρο / μάκρο, αντικειμενισμός / υποκειμενισμός, ποιοτικό / ποσοτικό, κ.λπ.), και από την άλλη, να παρουσιάσει μια νέα αντίληψη για τη θεωρία, *μια θεωρία ως πράξη και όχι ως λόγος*, (Bourdieu 1997, Panayotopoulos 2002). Η αντίληψη αυτή ήταν απαλλαγμένη από τα σφάλματα και τα προβλήματα που προκαλεί η εφαρμογή της σχολαστικής ανάλυσης. Παραδείγματος χάριν το πρόβλημα της παραγνώρισης της διπλής αλήθειας της πραγματικότητας, και εκείνο της μη ελεγχόμενης σχέσης του επιστήμονα με το αντικείμενό του. Η αδυναμία, δηλαδή, να θεμελιωθεί ιστορικά ο λόγος ύπαρξης του Λόγου, να ελεγχθεί η ακριβής σχέση μεταξύ ντετερμινιστικής προσέγγισης και βουλησιοκρατικής αντίληψης της ανθρώπινης δράσης.¹

Συγκροτώντας με σαφήνεια τη μη καρτεσιανή οντολογία του, η οποία αρνείται να αντιπαραθέσει το αντικείμενο με το υποκείμενο, την πρόθεση με την αιτία, την υλικότητα με τη συμβολική παράσταση, το 'βίωμα' με το 'αντικειμενικό νόημα', και στη βάση της οποίας επιχειρεί να θεμελιώσει την αναγκαία υπέρβαση μιας σειράς, φαινομενικά ανυπερβλήτων, επιστημονικών, επιστημολογικών και μεθοδολογικών αντινομιών και ανταγωνισμών που παράγονται από (και για) τις σχολαστικές συζητήσεις στο *globus intellectuellis*, όπως αυτών μεταξύ αντικειμενιστικού και υποκειμενιστικού τρόπου γνώσης, μεταξύ δομής και υποκειμένου, μεταξύ θεωρητικής και εμπειρικής έρευνας, ο Bourdieu κατασκεύασε το δικό του 'επιστημονικό παράδειγμα', το *γενετικό δομισμό*. Ο γενετικός ή κατασκευαστικός δομισμός, ενσωματώνοντας την κατασκευαστική φαινομενολογία των γνωστικών δομών και την αντικειμενική ανάλυση των υλικών δομών, στοχεύει στη θεμελίωση ενός επιστημολογικά συνοχικού και καθολικά έγκυρου τρόπου έρευνας μιας *ενοποιημένης οικονομίας των πρακτικών*.²

Η ανθρωπολογία αυτή, με την καντιανή έννοια του όρου, που προτείνει, έχει την εξής ακόμη ιδιαιτερότητα: εμπεριέχει ρητά και τις δραστηριότητες του υποκειμένου της γνώσης. Η πλήρης ανάλυση του αντικειμένου, για τον Bourdieu, προϋποθέτει την ανάλυση του αναλυτή του αντικειμένου. Η επιστημονική αναστοχαστικότητα που επιχειρεί να θεμελιώσει οδηγεί τον κοινωνικό επιστήμονα να θεωρήσει ως πραγματικό υποκείμενο της αναστοχαστικότητας το ίδιο το πεδίο δραστηριότητάς του, δηλαδή τόσο το ειδικό πεδίο του γνωστικού του αντικειμένου όσο και το συνολικό πεδίο των κοινωνικών επιστημών που το ενέχει (Bourdieu 1999).

Πρόκειται για μια μορφή 'ευγενούς ταπεινότητας', αν μπορούμε να το πούμε, η οποία, συνδέοντας σε ένα 'όλον' τη γνώση των κοινωνικών συνθηκών παραγωγής των γνωστικών 'υποκειμένων' και τη γνώση του γνωστικού αντικειμένου, τουτέστιν συνδέοντας σε ένα 'όλον' τα διαφορετικά πεδία γνώσης, επιχειρεί να καταστήσει δυνατή, τελικά, τη θεμελίωση μιας 'γνήσιας επιστημονικής γνώσης της πρακτικής και του τρόπου πρακτικής γνώσης' (Bourdieu 1980: 47) και, ως εκ τούτου, να προσδώσει, όπως σημειώνει ο ίδιος,

'μια πιο πραγματική και, οριστικά, πιο καθησυχαστική, καθότι λιγότερο υπεράνθρωπη, θεώρηση των πλέον υψηλών κατακτήσεων του ανθρώπινου εγχειρήματος' (Bourdieu 1980: 25)

Η ανατροπή αυτή που επέφερε ο Bourdieu στο πεδίο των αντιλήψεων για την επιστημονική πρακτική καθίσταται δυνατή εξ' αιτίας της συστηματικής

αναστοχαστικής του πρακτικής. Ο Bourdieu είναι, πράγματι, ο μόνος κοινωνιολόγος στην ιστορία της κοινωνιολογίας, ο οποίος άσκησε συστηματικά την αυτο-κοινωνιοανάλυση. Δεν είναι δυνατόν να επιχειρηθεί η κοινωνιολογική ανάλυση του έργου του Bourdieu χωρίς, ταυτόχρονα, να πραγματοποιηθεί η ανάλυση των κοινωνικών συνθηκών της δυνατότητας άσκησης αυτής της διανοητικής αυτο-κοινωνιοανάλυσης, την οποία η κοινωνιολογική πρακτική του κατά μεγάλο μέρος προϋποθέτει (Panayotopoulos 1999, Bourdieu 1992: 12).

Για μια αναστοχαστική ανθρωπολογία

Θα επιχειρήσουμε στη συνέχεια, αδρομερώς, την ιστορική ανασύσταση της σχέσης μεταξύ, αφ' ενός της δομής του διανοητικού και επιστημονικού χώρου με όλες τις παρεχόμενες δυνατότητες και μη-δυνατότητές του, ενός χώρου ο οποίος έδρασε καταλυτικά για την εκδίπλωση των διαθέσεων του Bourdieu και σε συνάρτηση με τον οποίο ο ίδιος όφειλε να προσδιοριστεί προκειμένου να συγκροτηθεί ως άτομο, και αφ' ετέρου ενός ορισμένου τύπου διανοητικών διαθέσεων, ενριζωμένου σε μια πολύ καθορισμένη σχέση ως προς τον κοινωνικό κόσμο· ειδικότερα, ενός τύπου διανοητικών διαθέσεων ο οποίος αποτελεί το θεμέλιο της κριτικής που άσκησε ο Bourdieu στο σχολαστικό τρόπο θεώρησης των πραγμάτων καθώς και στη σχέση της κοινωνιολογίας με τη φιλοσοφία. Η κριτική αυτή συνιστά τον πυρήνα του θεωρητικού συστήματος του Bourdieu, το οποίο οικοδομείται, *grosso modo*, εξ αρχής με βάση την επίγνωση της δυϊκότητας των τρόπων του Είναι, με άλλα λόγια με βάση την επίγνωση της θεωρητικής σχέσης και της πρακτικής σχέσης με τον κόσμο, και θεμελιώνει τη θεωρία της πρακτικής του Bourdieu. Εν είδει σκαριφήματος θα προσπαθήσουμε, με τη συνδρομή στοιχείων που ο ίδιος ο Bourdieu μας προσφέρει, να διατυπώσουμε τις βασικές ενδεδειγμένες αρχές για μια πρακτική ανάγνωση αυτής της πτυχής του έργου του.

Το πεδίο εντός του οποίου διαμορφώνεται ο Bourdieu κυριαρχείται από μια βασική αντίθεση: αφ' ενός υπάρχει μια φαινομενολογικο-υπαρξιακή φιλοσοφία που εκπροσωπείται από τον J. P. Sartre. Ο τελευταίος, συγκλίνει προς την τέχνη και τη λογοτεχνία και προσανατολισμένος προς την αισθητική και τον αισθητισμό, ενσάρκωνε, με βάση το μοντέλο του 'ολικού διανοούμενου', κατ' εξοχήν την ολικευτική αξίωση που αποδίδεται κατά κανόνα στη φιλοσοφία και ταυτίζεται μαζί της. Στον Bourdieu αφ' ετέρου υπάρχει μια φιλοσοφία οικεία προς την επιστήμη και την ορθολογιστική παράδοση, συν-

δεδεμένη με την επιστημολογία και τη φιλοσοφία των επιστημών, η οποία εκπροσωπείται από τους G. Bachelard, G. Canguilhem και A. Κογρέ. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, ο Bourdieu αισθάνεται την ανάγκη και έχει την τάση να αντιταχθεί στον φιλοσοφικό ερασιτεχνισμό και στη φιλοσοφική επιφανειακότητα, ακολουθώντας παρορμήσεις που συνδέονται με μια ιδιαίζουσα μορφή εμπειρίας του διανοητικού κόσμου. Γι' αυτήν την εμπειρία καθοριστικό υπήρξε το γεγονός ότι προερχόταν 'από την παράδοση μιας περιοχής και ενός περιβάλλοντος' όπου 'το σώμα εμπλέκεται, διακυβεύεται πάντοτε εντός του λόγου' (όπως έλεγε ο Bourdieu αναφορικά με τον G. Canguilhem (Bourdieu 1995: 12), στη μορφή του οποίου ανακάλυψε τον 'παραδειγματικό προφήτη' του). Η παράδοση αυτή χαρακτηρίζεται κυρίως από τη 'βαθεία άρνηση της ηθικής στάσης', την οποία υπαγόρευε η 'πόζα' του κυρίαρχου φιλοσόφου, με άλλα λόγια, την άρνηση της αφ' υψηλού, απόμακρης, αόριστης σχέσης που εγκαθιδρυόταν μεταξύ του φιλοσόφου και του κόσμου, σε ένα κράμα 'χλιαρού ανθρωπισμού', 'αυταρέσκειας για το "βίωμα"' και ενός είδους 'πολιτικής ηθικοκρατίας' (Bourdieu 1999: 176-177, Bourdieu 1987: 32-33). Έχοντας συσσωρεύσει όλες τις διακρίσεις της ακαδημαϊκής αριστείας, ο Bourdieu αρνείται την κοσμική και σχολική μορφή της φιλοσοφίας και στρέφεται προς 'το αριετικό καταφύγιο της σοβαρότητας και της ακρίβειας'.

Σπούδασε μαθηματικά, ιστορία των επιστημών, ήθελε να 'συμβιβάσει το μέλημα ακρίβειας και τη φιλοσοφική αναζήτηση', να ασχοληθεί με τη βιολογία κ.λπ. (Bourdieu 1994: 14, 16). Η μέριμνά του αυτή τον οδηγεί να αναζητήσει και να ανεύρει το 'αντίδοτο ενάντια στις ευκολίες του υπαρξισμού' (Bourdieu 1997: 50), στην ιστορικοποίηση της επιστημολογίας του G. Canguilhem ή στη φαινομενολογία του M. Merleau-Ponty ο οποίος, καθότι

'πιο προσκολλημένος στα κείμενα-κανόνες της φαινομενολογίας και πιο αποστασιοποιημένος στα θεωρητικά του έργα, που είχαν γαλουχηθεί από τα πλέον πρόσφατα κεκτημένα των επιστημών του ανθρώπου, από την υπαρξιακή επαφή με τον αιώνα, είχε την τάση να αντιλαμβάνεται τη φαινομενολογία ως αυστηρή επιστήμη' (Bourdieu, Passeron 1967: 162-212)

Όντας προδιατεθειμένος να διατηρεί με την κουλτούρα μια σχέση 'κάπως βάρβαρη, περισσότερο σοβαρή και περισσότερο ιδιοτελή και, ταυτόχρονα, λιγότερο γοητευτική και λιγότερο θρησκευτική' και, την ίδια στιγμή, όντας καθιερωμένος από τον εξοχότερο φιλοσοφικό θεσμό (ένα 'ανθρώπινο ον' που έπρεπε να απαρηγηθεί 'πολλές από τις εμπειρίες του και από τις πρώτες κατακτησίες του' προκειμένου να γίνει ένας 'θεός', όπως το απαιτούσε 'η καταστατική νομιμότητα μιας σχολικής, κοινωνικά αναγνωρισμένης

“ευγένειας” (Bourdieu 1997: 47), ένας κληρονόμος χωρίς κληρονομιά, ένας δυστυχής κληρονόμος), ο Bourdieu διατηρούσε μια σχέση ‘αντικειμενικής και υποκειμενικής εξωτερικότητας’ με τον κόσμο της διανόησης, σχέση η οποία του επέτρεπε να αντιλαμβάνεται πράγματα που άλλοι δεν μπορούσαν να διακρίνουν ή να αισθανθούν (Bourdieu 1992: 181). Αυτή ακριβώς η κατάσταση του εν θυμώ νεαρού κοσμοκαλόγερου τον εξωθούσε να λαμβάνει πάντα μια αντικειμενικοποιητική απόσταση, η οποία προσφερόταν άριστα προκειμένου ο Bourdieu να διαμορφώσει έναν επιστημονικό τρόπο αντίληψης του θεσμού και, κατά πρώτο και κύριο λόγο, να μην αρέσκεται ‘επί μακρόν στους εκστασιασμούς του καταπεπληγμένου ζηλωτή’ (Bourdieu 1997: 47).³

Η μορφή αυτή διαύγειας δεν θα βρει, ωστόσο, διεξόδους στο φιλοσοφικό πεδίο, δημιουργώντας εκείνο το αίσθημα αντίστασης που δεν βρίσκει τρόπους να εκφραστεί, εκείνο

‘το αίσθημα ότι είσαι αλυσοδεμένος στον πάγκο της αιώνιας γαλέρας όπου αντιγραφείς και συρραφείς αναπαράγουν επ’ άπειρον τα εργαλεία της ακαδημαϊκής επανάληψης’ (Bourdieu 1992: 250)

όταν έρχε, για παράδειγμα, να συντάξει ως έφηβος τις μεγάλες υποχρεωτικές συνθετικές πραγματείες του, περιχαρακωμένος σε ‘έναν ορισμό της ευφυΐας εξαιρετικά στενό’, κυρίως για κάποιον που είχε την προδιάθεση να αισθάνεται πόσο δύσκολο είναι να μετασχηματιστεί μια πρακτική σε σκέψη, όπως έλεγε ο K. Krauss, και πόσο εύκολο είναι γι’ αυτόν να το επιτύχει.

Όταν, από κάποιες τυχαίες συμπτώσεις ανακαλύπτει την κλίση του ως εθνολόγος και, κατόπιν, ως κοινωνιολόγος, θα ανεύρει σ’ αυτούς τους γνωστικούς τομείς τον τρόπο να επιλύσει την ‘υπαρξιακή του δυσφορία’, ό,τι τον διακρίνει αρνητικά, θα ανεύρει τον τρόπο να την αποδεχθεί, μέσα από την προσπάθεια να καταστήσει αυτή τη μορφή διαύγειας πιο πρακτική, βιώνοντας ίσως, αρχικά, ένα είδος απόλαυσης να

‘αισθάνεται σατανικός, αποφεναιωμένος και αποφεναιωτικός, να παίζει τον απομαγευμένο απομαγευτή’ (Bourdieu 1997: 22)

Το μεγάλο χάσμα ανάμεσα σε ό,τι οι Παριζιάνοι διανοούμενοι έγγραφαν αναφορικά με την κατάσταση της Αλγερίας και σε ό,τι παρατηρούσε ο ίδιος, εξωθεί τον Bourdieu να επιλέξει τη λειτουργία του δημόσιου συγγραφέα, την οποία και παρείχε στα πρώτα του έργα σχετικά με την Αλγερία, και μέσα από αυτή την οιονει πειραματική κατάσταση βρίσκει την ευκαιρία να αρχίσει την προσπάθεια ρήξης με το ‘αποστασιοποιημένο βλέμμα’, σε μια κατάσταση ομολογία με εκείνη στην οποία βρισκόταν ως μαθητής στην Ανώτατη Πρότυπη

Σχολή. Η λειτουργία του δημόσιου συγγραφέα, η οποία 'καλύπτει την κλινική λειτουργία αποκάλυψης των μηχανισμών που είναι γενεσιουργοί οδυνών' (Bourdieu 1997: 24), του επιτρέπει να ανελκύσει και να προβάλλει την 'άποψη του φορέα'. Βοηθούμενος από την εμφάνιση του Cl. Lévi-Strauss, ο οποίος επανέδιδε κύρος στην εθνολογία, ο Bourdieu κάνει το πέρασμα από τη 'φιλοσοφία στις κοινωνικές επιστήμες', ένα πεδίο το οποίο χαρακτηρίζεται από μια αντίθεση ομολογία με εκείνη του φιλοσοφικού πεδίου: αφ' ενός ο διανοουμενίστικος πόλος (και το διανοουμενίστικο σφάλμα) με όλες τις δυνατές του μορφές (και κυρίως με τη δομική και θεωρητιστική του μορφή, η μεν με την αφ' υψηλού και απόμακρη σχέση μεταξύ της ανθρωπολογίας και του ιθαγενούς, η δε με έναν αναστοχασμό επί της επιστήμης, καταγγέλλουσα το θετικιστικό κίνδυνο αλλά μη ασκούσα πρακτικά την επιστήμη)· αφ' ετέρου ο θετικιστικός πόλος (και το θετικιστικό σφάλμα), ο οποίος εκπροσωπείται κατ' εξοχήν από τον P. Lazarsfeld, με μια κοινωνιολογία χωρίς θεωρητική θεμελίωση.

Μεταφέροντας στο έδαφος των κοινωνικών επιστημών μια επιστημολογική παράδοση κληρονομημένη από τη σχολή της 'ιστορικοποίησης της επιστημολογίας', ο Bourdieu ανακάλυπτε τον τρόπο να παράσχει σ' αυτές τις επιστήμες τη θεωρητική υποστήριξη που είχαν ανάγκη, και να επιβάλει τις απαιτήσεις ιστορικής ακρίβειας στα προσφιλή αντικείμενα του 'διανοητικού πάθους' της εποχής. Επρόκειτο για μια υπέρβαση ανταγωνιστικών ζευγών η οποία δεν ήταν ένα απλό διανοητικό παιχνίδι. Ανευρίσκοντας εντός της διανοητικής του συγκρότησης τα απαραίτητα εργαλεία προκειμένου να ικανοποιήσει την απαίτηση της θεωρητικής επανόδου στην επιστημονική πρακτική και, ταυτόχρονα, διατηρώντας κάποια σχέση με τη θεωρητική στάση 'η οποία δεν βιώνεται με φυσικό τρόπο' (Bourdieu 1987: 32), ο Bourdieu αρνείται να δεσμευτεί ολοκληρωτικά σε κάποιο από αυτά τα αναρίθμητα κοινωνικά και διανοητικά παιχνίδια σε δύο αντίστροφους και συμμετρικούς χώρους, τα οποία στα πλαίσια της λογικής τους αναπαράγουν την κοινωνική τομή μεταξύ του κόσμου της σκέψης και του κόσμου της πρακτικής. Ανακαλύπτοντας απόλυτα τον εαυτό του στην παράδοση εκείνη η οποία ξέρει 'να επενδύει τα πλέον αποφασιστικά θεωρητικά ζητήματα σε μια εμπειρική, σχολαστικώς διεξαχθείσα μελέτη' και η οποία εγκαθιδρύει μια 'μετριοπαθέστερη και, συγχρόνως, αριστοκρατικότερη χρήση εννοιών' (Bourdieu 1992: 250), οδηγείται σε μια υπέρβαση του διαζεύγματος μεταξύ 'του υλισμού άνευ υλικού και του ιδεαλισμού άνευ ιδεών' (Bourdieu 1979: 5-27)

Σε μετέωρη θέση, η θεμελιακή διαίσθηση

‘της μη-αναγωγιμότητας της κοινωνικής εμπειρίας στα παρεχόμενα μοντέλα της απόκλισης μεταξύ των πρακτικών ή των πραγματικών εμπειριών και των αφαιρέσεων του νοητικού κόσμου’ (Bourdieu 1987: 32),

επιτυγχάνει την ολοκλήρωσή της μέσω μιας συνεχούς προσπάθειας η οποία οδηγεί τον Bourdieu στον, πρωτόγνωρο σ’ αυτή τη μορφή, συνδυασμό αποκλειστικά κοινωνικών τοποθετήσεων, φέροντας στην επιφάνεια, ‘σε έναν τόπο υψηλής έντασης’, μια αδύνατη λειτουργία, απόρροια της πλήρους και ολικής συγκέντρωσης της θεωρίας και της πρακτικής μέσα σε μια γνήσια επιστημονική γνώση της πρακτικής και του τρόπου πρακτικής γνώσης: δύο αποσυνδεδεμένες και σχεδόν ασυμβίβαστες θέσεις, συγκεντρωμένες αποκλειστικά και μόνο στο πρόσωπο του Bourdieu.

Μακράν του να περιορίζεται στα παραπάνω, η κοινωνιολογία του Bourdieu συνιστά κατά μεγάλο μέρος έναν τρόπο διαχείρισης της ‘κοινωνικής μεταστροφής’, που έχει σαφώς επηρεαστεί από τη διαδρομή του και τη διαμόρφωσή του. Ο τρόπος κοινωνιολογικής ζωής καθίσταται για τον Bourdieu –που είναι εξαναγκασμένος να ζει σε καθεστώς ‘σχολής’ και αντίκanos να ζήσει ως σχολαστικός, που έχει τη δυνατότητα να ‘βλέπει’ τους ‘αδέσμευτους’ και να μη ζει μαζί τους, να στοχάζεται την κοινωνιολογία και να βιώνει τον δρόμο– ένα ‘απόλυτο εργαλείο’, ‘μια, ψυχή τε και σώματι, κάπως παρανοϊκή στράτευση σ’ αυτή τη μορφή επιστήμης’ (η επιστήμη και ο δρόμος δεν μπορούν να συμβιβαστούν παρά μόνο υπό τη μορφή μιας επιστήμης, η οποία υπερβαίνει τη ρήξη τους, διά μέσου της ‘συμμετοχικής αντικειμενοποίησης’, καθώς και υπό τη μορφή μιας ζωής, η οποία οδηγεί τον επιστήμονα σε ‘μια πνευματική ζωή που προσιδιάζει περισσότερο στη ζωή των καλλιτεχνών’). Δεν είναι αναγκαία ‘η επιλογή ανάμεσα στην εικονοκλαστική και εμπνεόμενη από το μεγαλόπνοο διανοητικό παιχνίδι ελευθερία και στη μεθοδική αυστηρότητα της θετικής, τούτέστιν θετικιστικής, έρευνας (...), ανάμεσα στην ολοκληρωτική επένδυση στο θεμελιώδες ερώτημα και στη, συνδεδεμένη με μια ευρεία θετική πληροφόρηση, κριτική απόσταση (...)’ (Bourdieu 1997: 38). Η υπεράσπιση αυτής της νέας θέσης, η οποία και επιβεβαιώνεται, τον οδηγεί σε διάφορες μορφές ρήξης, με ένα αίσθημα που κάποιες φορές τον εξωθεί να ενισχύει το πλήγμα που οφείλει αναπόφευκτα να καταφέρει (και να καταφέρει στον εαυτό του) μέσα από άχρηστες υπερβολές, μέσω των οποίων εκφράζεται όχι τόσο η βούληση να υποβληθεί σε βάσανο δοκιμασίας ο αναγνώστης (όπως κάποιοι πίστεψαν) όσο ο πειρασμός να ‘στραφεί προς την αντίθετη κατεύθυνση η ράβδος για να κατανικηθούν οι αντιστάσεις’ (Bourdieu 1952: 30)

Εμμένοντας στην αποστροφή του προς 'την ολικευτική αξίωση' την οποία εξουσιοδοτεί η φιλοσοφική υπεροψία, και στην όχι μικρότερη αποστροφή του προς τη θετικιστική επιστημολογία, ο Bourdieu προσπαθεί σταθερά, σε όλη τη διάρκεια της διανοητικής του διαδρομής (φυσικά, στην πορεία του χρόνου, με κάποιες αλλαγές στον κυρίαρχο τόνο του λόγου του, ανάλογα με τον κύριο κίνδυνο που τον κατατρώχει την εκάστοτε στιγμή), να υπερβεί αυτό το διάζευγμα. Υπέρβαση που θα επιτύχει με το έργο του για 'την αντικειμενικοποίηση του αντικειμενικοποιούντος υποκειμένου', μ' αυτή τη θεμελιωμένη στην αναστοχαστικότητα μέθοδο εργασίας, που αποτελεί το βασικό προϊόν όλου του εγχειρήματός του (Bourdieu 1990: 30) και τη βασική αρχή για τη δόμηση της κριτικής του όσον αφορά τον σχολαστικό τρόπο θεώρησης των πραγμάτων. Μέσα σ' αυτή την υπέρβαση θα ανακαλύψει τα μέσα για να υλοποιήσει τον πρωταρχικό του στόχο, 'την ιδέα του για τη φιλοσοφία', δηλαδή, να συνενώσει τη φιλοσοφία και την επιστήμη, 'να συμβιβάσει το μέλημα ακρίβειας και τη φιλοσοφική αναζήτηση', όπως ήδη λέχθηκε στην αρχή. Ο Bourdieu υπενθυμίζει τις αξεδιάλυτα υπερβατικές και ιστορικές-κοινωνικές συνθήκες της δυνατότητας φιλοσοφικής αναπαράστασης του κόσμου και γνώσης αυτού του κόσμου: είτε πρόκειται για τη σχολαστική κατάσταση της 'σχολής', για τον εγκλεισμό της φιλοσοφικής σφαιράς στον εαυτό της ('η σημαντικότερη ιδιότητά της' (Bourdieu 1997: 52)) με την προστατευόμενη αγορά της και την εξασφαλισμένη πελατεία της: είτε πρόκειται, γενικότερα, για την απόστασή της απέναντι σε όλες τις μορφές αναγκαιότητας και επείγοντος, ο Bourdieu, αντί να επιδοθεί σε μια καταδίκη της φιλοσοφίας και, πολύ λιγότερο, σε μια πολεμική καταγγελίας με στόχο τη σχετικοποίηση όλων των γνώσεων και όλων των σκέψεων, παρέχει στους φιλοσόφους το μοναδικό μέσο προκειμένου να ανακαλύψουν όσα συνήθη εργαλεία στοχασμού τους οφείλουν στις κοινωνικές συνθήκες της παραγωγής και της αναπαραγωγής τους καθώς και στους καθοριστικούς παράγοντες που εγγράφονται στη σύμφυτη με τη λειτουργία και τους τρόπους λειτουργίας του φιλοσοφικού θεσμού 'φιλοσοφία'. Ως εκ τούτου, τους παρέχει το μέσο για να απελευθερωθούν από τα παντός είδους, εγγεγραμμένα σ' αυτή την κληρονομιά, α-νόητα, ακατανόμαστα, άλεκτα (Bourdieu 1992: 131).

Αυτή η τοποθέτηση, διαμετρικά αντίθετη με εκείνη που εγγράφεται σιωπηρά 'στη θέση και στάση' του επαγγελματία φιλοσόφου, είναι νόμιμη σε κοινωνικό επίπεδο και, ταυτόχρονα, απολύτως πρόσφορη σε διανοητικό επίπεδο. Εισάγοντας από κοινού με τα όπλα της επιστήμης, την 'αναγκαιότητα' και το 'κοινότοπο' επί του ευγενούς εδάφους της φιλοσοφικής παράδο-

σης, η κοινωνιολογία του φιλοσοφικού πεδίου που προτείνει ο Bourdieu καλείται να καταξιώσει τα 'δικαιώματα' του φιλοσοφικού κοινού νου (και να υποχρεώσει τον φιλόσοφο να κατέβει 'στη γη') προκειμένου να απελευθερώσει τη φιλοσοφία, αναγκαία προϋπόθεση για να –απελευθερωθούν οι κοινωνικές επιστήμες από την αντιδραστήρια – για να μην πω αντιδραστική–κριτική την οποία η φιλοσοφία δεν παύει να τους αντιτάσσει, αρκούμενη συνήθως να ενορχηστρώνει ασυναίσθητα την πλέον κοινότητα θεώρηση αυτών των επιστημών (Bourdieu 1997: 40). Την ίδια στιγμή, όμως, αυτή η τοποθέτηση μεταστρέφει – διά μέσου των νόμιμων πηγών της φιλοσοφικής κουλτούρας που τίθενται στο προσκήνιο με τρόπο 'πρακτικό', επιστημονικό, 'ταπεινό'– την ανάλυση της λογικής του τρόπου λειτουργίας του φιλοσοφικού πεδίου σε 'φιλοσοφική δραστηριότητα'. Η κοινωνιολογική κριτική δεν αποτελεί, συνεπώς, έναν απλό προκαταβολικό όρο, του οποίου μοναδική λειτουργία θα ήταν να εισάγει σε μια καθαυτό φιλοσοφική κριτική, πιο ριζοσπαστική και πιο ειδική: περισσότερο μάλλον οδηγεί 'κατ' ευθείαν στον πυρήνα της 'φιλοσοφίας' της φιλοσοφίας, η οποία ενέχεται σιωπηρά στην κοινωνική πρακτική που ορίζεται σε καθορισμένο τόπο και χρόνο ως φιλοσοφική (Bourdieu 1997: 41). Η κοινωνιολογία της φιλοσοφίας καθίσταται συστατικό μέρος της φιλοσοφίας, απαραίτητη προκειμένου να τεθούν σε αμφισβήτηση τόσο τα σφάλματα της επιστημονικής γνώσης που είναι σύμφυτα με τη φιλοσοφική θέση όσο και η ιδιάζουσα μορφή που λαμβάνουν τα σφάλματα αυτά ανάλογα με τη θέση που καταλαμβάνει ο φιλόσοφος μέσα στον χώρο της φιλοσοφικής παραγωγής. Πρόκειται για μια απελευθερωτική της φιλοσοφίας κοινωνιολογική κριτική, η οποία, δημιουργώντας, μέσω της πρακτικής του φιλοσόφου περί του απεριορίστως κοινότοπου, την προοπτική μιας φιλοσοφίας 'άνευ φιλοσοφίας', υπηρετεί εξίσου τη φιλοσοφία και την επιστήμη. Αποτελεί έναν τρόπο αναγνώρισης οφειλών: αφ' ενός προσφέρει στη φιλοσοφία τα μέσα για να παράσχει στους κοινωνιολόγους τα εργαλεία άμυνας ενάντια στην επιβολή της θετικιστικής επιστημολογίας αφ' ετέρου προσφέρει στην επιστήμη τα μέσα για να παράσχει στους φιλοσόφους τα εργαλεία για την καταπολέμηση των επιπτώσεων που έχει η αποκοπή της φιλοσοφίας από την πραγματική εμπειρία του κόσμου· με άλλα λόγια, ανάγει την κοινωνιολογία σε θεωρητική κακή συνείδηση της φιλοσοφίας και τη φιλοσοφία σε εμπειρική κακή συνείδηση της κοινωνιολογίας. Αυτή η παράδοξη μορφή 'αριστοκρατικής σεμνότητας' (Bourdieu 1992: 290), επιτρέπει την οικοδόμηση μιας νέας ιδέας περί του πραγματικού υποκειμένου του επιστημονικού εγχειρήματος, συνδέοντας σε ένα όλο τη γνώση των κοινωνιολογικών επιστημών.

κών συνθηκών παραγωγής των γνωστικών 'υποκειμένων' και τη γνώση του γνωστικού αντικειμένου, τουτέστιν συνδέοντας σε ένα όλο τα διαφορετικά πεδία γνώσης, αυτούς τους 'χωρισμένους κόσμους', όπου γεννώνται αυτά τα περίεργα ιστορικά πράγματα που είναι οι ιστορικές αλήθειες.

Ο Bourdieu πραγματοποίησε ένα είδος συμβολικής επανάστασης η οποία, όπως όλες οι συμβολικές επαναστάσεις,

'προσβάλλουν τον λογικό κομπορρισμό, προκαλώντας την αμειλίκτη καταστολή την οποία εγείρει παρόμοια προσβολή ενάντια στη νοητική ακεραιότητα' (Bourdieu 1992: 103).

Η εμπλοκή του μέσα στο παιχνίδι ενός πεδίου με διαθέσεις διαφορετικές από εκείνες που απαιτούσε το συγκεκριμένο πεδίο, τον οδήγησε, αντί να συμμορφώσει τις διαθέσεις του στις δομές αυτού του πεδίου, σ' έναν αγώνα έναντι των δυνάμεων αυτού του πεδίου· να αμυνθεί και, τελικά, να τροποποιήσει τις δομές του σε συνάρτηση με τις δικές του διαθέσεις. Το έργο του είναι ακριβώς αυτό το αντικειμενικοποιηθέν δυνατό αδύνατο, αυτό το εκπληρωμένο χρέος, χάρη στο προνόμιο που είχε ο δημιουργός να γνωρίζει ταυτόχρονα τόσο αυτό που ο κοινωνικός κόσμος παρέχει σπάνια, δηλαδή την καθολική αναγνώριση όσο και αυτό που ο κοινωνικός κόσμος παρέχει εύκολα, δηλαδή την καθολική ανυποληψία. Πράγμα που ήταν και η αναγκαία προϋπόθεση για να είναι σε θέση να θέτει και να αναδεικνύει την ιδέα ότι –για να παραφράσουμε και να συνδέσουμε φράσεις που χωρίζονται από τριάντα-πέντε χρόνια εργασίας– το επιστημονικό έργο δεν θα άξιζε μια ώρα κόπου, αν δεν αναλάμβανε ως υποχρέωση να γνωρίσει το δυσκολότερο πράγμα, δηλαδή, να αποκαταστήσει το νόημα των πράξεων των ανθρώπων, το νόημα των πράξεων της καθημερινής κοινοτοπίας (Bourdieu 1997: 17, Bourdieu 1962).

'Μάθημα ελευθερίας', η κοινωνιολογία (για τον) του Pierre Bourdieu μέσω της κλινικής της χρήσης, τόσο για τους κοινωνικούς επιστήμονες όσο και για όλα τα κοινωνικά υποκείμενα που μπορούν να γνωρίσουν μέσα απ' αυτούς λίγο καλύτερα αυτό που είναι, αυτό που κάνουν (και αυτό που θα μπορούσαν να είναι και αυτό που μπορούν να κάνουν): 'Η γνώση του πιθανού είναι προϋπόθεση γέννησης του δυνατού'. Η ιδέα αυτή ακριβώς συμπυκνώνει για τον Bourdieu την κοινωνική και πολιτική λειτουργία της κοινωνιολογίας (Bourdieu 1999).

Η κακή συνείδηση της ερασιτεχνικής κοινωνιολογίας

Πέρα από κάθε επιστημονικό αυταρχισμό, πανεπιστημιακό εκλεκτισμό και ψευδο-επιστημονικότητα το έργο του Bourdieu μας επιτρέπει να αναγνωρίσουμε πως η αληθινή συσσώρευση υποθέτει τη ρήξη. Αποσαφηνίζοντας, μέσω μιας εργασίας συσσώρευσης όλων των κεκτημένων του κλάδου με τρόπο που δεν έχει τίποτα να κάνει με τις διάφορες ‘εκλεκτικές σούπερ’ τύπου Gurvitch, οι οποίες συνεχίζονται να αναπαράγονται μέχρι σήμερα, τους όρους που οφείλει να πληρεί ένας λόγος για να ονομάζεται κοινωνιολογικός αλλά και τις δομούσες αρχές που οριοθετούν το σύνορο μεταξύ της επαγγελματικής κοινωνιολογίας και της αγοραίας κοινωνιολογίας των ερασιτεχνών (και που συχνά είναι και διαφόρων επαγγελματιών), μεταξύ των κοινωνιολογικών προβλημάτων και των ‘κοινωνικών προβλημάτων’, το κοινωνιολογικό έργο του Bourdieu παρέχει με καθαρότητα το συγκεκριμένο τρόπο κατασκευής του αντικειμένου που αποτελεί την προϋπόθεση της συγκρότησης της κοινωνιολογίας, το σιωπηρό νόμο του κοινωνιολογικού παιχνιδιού που συνίσταται στην επίλυση των κοινωνιολογικών προβλημάτων με τρόπο κοινωνιολογικό (Bourdieu 1968, de Montlibert 2002). Επιτρέποντας στην κοινωνιολογία να έχει θεωρητικές προθέσεις (όπως κάθε επιστήμη) αλλά και δυνατότητα εμπειρικής ελεγχιμότητας των προτάσεών της, επιτρέπει την κατανόηση της αναγκαιότητας υπέρβασης των δύο εσφαλμένων τρόπων κοινωνιολογικής πρακτικής που δομούν πολλά εθνικά κοινωνιολογικά πεδία, όπως και το δικό μας. Αυτή η υπέρβαση συντελείται σε πεδία όπου η συμβατική ιεραρχία των αρμοδιοτήτων, όπως τη συγκροτεί μια ολόκληρη σειρά ομόλογων αντιθέσεων που ενδυναμώνονται αμοιβαία – μεταξύ του υψηλού (ηγεμονικού, σοβαρού) της θεωρίας (της διανοητικής έρευνας και της επιβλητικής εμφάνισης), και του χαμηλού (μικρού και εύχρηστου), πρακτικού (χειρωνακτικού και εμπειρικού) και σοφού (λογικού και συνετού, επι-νοητικού), του δημιουργού και τεχνίτη που αναλαμβάνει την εφαρμογή των μονότονων διαδικασιών – οδηγεί σε πραγματικές αναπηρίες την κοινωνιολογική παραγωγή: από τη μια μεριά, της θεωρητικιστικής πρακτικής της ‘μεγάλης θεωρίας’, της οποίας οι σημερινοί κύριοι εκπρόσωποι παρουσιάζονται ως εισηγητές ενός αμαλγάματος της Σχολής της Φρανκφούρτης και του Παρασονικού ‘θεόρατου’ οικοδομήματος σε πολλές εκδοχές (κοινωνικής φιλοσοφίας, πολιτικής φιλοσοφίας ή πολιτικής οικονομίας), δηλαδή όλοι αυτοί που, χωρίς ποτέ να ασχοληθούν με εμπειρικές έρευνες, καταγγέλλουν παντού τον θετικιστικό κίνδυνο, αλλά και της επιστημονικά και φιλοσοφικά

αθεμλίωτης ‘μεταμοντέρνας’ κοινωνιολογικής ρητορείας στην προοπτική της ‘μη- κοινωνιολογίας’ ή της ‘μετά-’μετά-κοινωνιολογίας’. από την άλλη, της θετικιστικής πρακτικής, στη στατιστική, ιστορική ή εθνογραφική της εκδοχή, της οποίας οι εκπρόσωποι συνεχίζουν να υιοθετούν μια φιλοσοφία της επιστήμης, που θεωρεί την επιστημονική πρακτική ως καταγραφή και όχι ως κατασκευή, πράγμα που τους καταδικάζει στην παραγνώριση των δομών που καθορίζουν τον κοινωνικό κόσμο. Όλο το επιστημονικό έργο του Bourdieu καταδεικνύει πως η πραγματικά αναπτυγμένη κοινωνική επιστήμη δεν έχει σχέση με την εικόνα της επιστήμης που προβάλλουν τα γνωστά βιβλία εγχειριδιακού χαρακτήρα των σχολαστικιστικών ‘θεωρητικών’. Όλο το έργο του δημιουργεί μία ριζική ρήξη με αυτή την εικόνα που, συνοδευμένη συχνά από ένα δυστυχή μεθοδολογικό δογματισμό και από ένα ιμπεριαλισμό των αντίστοιχων τεχνικών, φτάνει στο σημείο ακόμη και να ακυρώσει την επιστημονική πρόθεση και πρακτική του ερευνητή στο μέτρο που, μέσα στο σημερινό κλίμα που διευκολύνει την παραγωγή ερασιτεχνών επιστημόνων χωρίς ανασφάλεια, κατορθώνει να εμφυσήσει την εμμονή τού να στοχαζόμαστε ‘το όλο με όλους τους τρόπους, ταυτόχρονα υπό το πρίσμα όλων των δυνατών σχέσεων’. Στον αντίποδα της πραγματικής και αποτελεσματικής προσπάθειας κατασκευής νέων θεωριών και νέων αντικειμένων μια τέτοια κοινωνική εικόνα της επιστήμης προδίδει τόσο την άγνοια της πραγματικής κατάστασης της επιστημονικής πρακτικής όσο και την καθαρά σχολική φιλοδοξία (ανάλογη των αστρολογικών προβλέψεων, όπως θα έλεγε ο C. Bernard) να ειπωθεί το σύνολο συνολικά και με τη σωστή σειρά και τάξη, ώστε να δημιουργούν τεχνητές τάξεις αξιολόγησης.⁵

Η θεωρία, για τον Bourdieu, δεν είναι ένα είδος προφητικού ή προγραμματικού λόγου που γεννιέται από μια συγκοπή ή ένα αμάλγαμα θεωριών. Η επιστημονική θεωρία είναι ένα *modus operandi*, μια επιστημονική έξη, δηλαδή ένα πρόγραμμα αντίληψης και δράσης που εκτυλίσσεται μόνο μέσα στην εμπειρική εργασία όπου πραγματοποιείται. Κάθε ερευνητικό ενέργημα είναι ταυτόχρονα εμπειρικό, αφού αντιμετωπίζει τη σφαίρα φαινομένων που μπορούν να παρατηρηθούν, και θεωρητικό, αφού εμπλέκει απαραίτητα υποθέσεις οι οποίες αφορούν τις δομές που υπαγορεύουν τις σχέσεις τις οποίες η παρατήρηση αναζητά να συλλάβει. Η αντίθεση μεταξύ της εμπειρικής έρευνας χωρίς θεωρία, η οποία μέσω της μεθοδολογικής απαγόρευσης εννοεί την ‘αυστηρότητα χωρίς φαντασία’ του υπερ-εμπειρικού θετικισμού, και της θεωρίας χωρίς αντικείμενο (η οποία, μέσω της ναρκισσιστικής φιλαρέσκειας του εννοιολογικού φετιχισμού που παρέχουν όλοι οι, μεθοδολογικά

και επιστημονικά, άγονοι και συμβολικά επικερδείς μετα-λόγοι εις βάρος μιας μεθοδικά και επιστημολογικά ελεγχόμενης νέας επιστημονικής παραγωγής) ευνοεί την 'όραση χωρίς αυστηρότητα' της κοινωνικής φιλοσοφίας, βρίσκει, για τον Bourdieu, την αρχή της στον κοινωνικό καταμερισμό της επιστημονικής εργασίας, εγγράφεται στις νοητικές και θεσμικές δομές του κοινωνιολογικού επαγγέλματος, θεμελιώνεται στην κατανομή πόρων, θέσεων εργασίας και αρμοδιοτήτων.

Αν γνωρίζουμε, από τη μια μεριά, πως αυτή η αντίθεση δομεί και το ελληνικό κοινωνιολογικό πεδίο και, από την άλλη, ότι κάθε πανεπιστημιακό πεδίο εξαρτάται, μέσα στην ίδια του την πραγματικότητα, από την παράσταση που έχουν γι' αυτό οι φορείς του, καθώς και ότι αυτοί οι τελευταίοι μπορούν να εξυπηρετηθούν από τον πλουραλισμό των αρχών ιεράρχησης και του χαμηλού βαθμού αντικειμενοποίησης του συμβολικού επιστημονικού κεφαλαίου, είναι εύκολο να κατανοήσουμε γιατί και στη χώρα μας ορισμένοι 'λαμπροί' δοκιμογράφοι και 'φιλόδοξοι', 'έξοχοι' θεωρητικοί, οι οποίοι συνηθίζουν να προσφεύγουν στη ρητορική της αντίφασης και του εκφυλισμού για να δοξάσουν την ευρυμάθεια που παρέχει κάθε απαραίτητο 'υλικό' για τους διαλογισμούς τους, να προσιμούν την αναζήτηση του έσχατου θεμέλιου της γνώσης από την ιστορική κριτική των ασύνειδων προσπειρουμένων της σκέψης της γνώσης (Bourdieu 1999), να μην απορρίπτουν τη μυστικιστική φιλοδοξία της εύκολης πρόσβασης στην ουσία των πραγμάτων προς όφελος της συστηματικής και επίτονης ανακατασκευής της γένεσής τους (Bourdieu 1979), να μην εγκαταλείπουν 'τη ρίζοσπαστική αμφιβολία προς όφελος μιας αμφιβολίας που θα αντιστοιχεί στο αμφισβητήσιμο', όπως έλεγε ο Leibnitz,⁶ αισθάνονται, συχνά, να απειλείται η ηγεμονική τους θέση και αναγκάζονται να εκστομίσουν ανοιχτά την απ' υψηλού περιφρόνησή τους για τις ευτελείς φροντίδες των επιστημόνων κάθε φορά που το έργο του Bourdieu καθίσταται γνωστό και αναγνωρίσιμο.

Κοντολογίς, το επιστημονικό πρόταγμα του Bourdieu συνιστά αντικειμενικά τελικά μια καθοριστική συμβολή σε κάθε προσπάθεια που έχει στόχο την υλοποίηση μιας συγκεκριμένης εμπειρίας για το ποια θα έπρεπε να είναι η θέση της κοινωνικής επιστήμης στις σημερινές κοινωνίες και ποια η στάση των κοινωνικών επιστημόνων σε σχέση με το αντικείμενό τους, ώστε να διευκολυνθεί η γενικευμένη συναλλαγή κριτικών με στόχο τη συλλογική διαμόρφωση ενός ορισμού των κανόνων της επιστημονικής ταυτότητας.

Σημειώσεις

1. Για μια συνοπτική παρουσίαση του επιστημονικού του παραδείγματος βλ. Πιερ Μπουρντιέ 2002. Για μια ανάλυση των σχολαστικών σφαλμάτων βλ. Bourdieu 2000: 197-212, και Bourdieu 1999: 69-84.

2. Η ανάγνωση του θεμελιώδους έργου του *Η Διάκριση* 2002, προσφέρει μια παραδειγματική πρακτική εφαρμογή αυτής της οικονομίας.

3. Θα πρέπει κάποτε να αναλυθεί λεπτομερειακά η διέλευση της διαχωριστικής μεθοδολογίας ανάμεσα στη 'μάζα' και τις 'ελίτ', την οποία πραγματοποίησε ο Bourdieu, με άλλα λόγια, να αναλυθεί 'η ολοκλήρωση μιας απειρίας διαφορικών παρεκκλίσεων' οι οποίες εν τέλει οδήγησαν στη μεγάλη παράκαμψη του Bourdieu από την προβλεπόμενη κοινωνική του διαδρομή και σε εκείνες τις 'απειροελάχιστες ρήξεις του', που συγκρότησαν τον πυρήνα γι' αυτό το είδος 'απο-ταύτισης' με τη Σχολή, που πέτυχε ο Bourdieu και που σπανίζει εξαιρετικά στα 'παιδιά-θαύματα' της Σχολής.

4. Και θα μπορούσαμε για του λόγου το αληθές να αναφερθούμε σε εκείνες τις μακρές φράσεις των βιβλίων του οι οποίες αναμειγνύουν το 'ταπεινότερο δεδομένο και την 'υψηλή τοποθέτηση', τον Kant και την πυξίδα, ή ακόμη εκείνες τις σημειώσεις οι οποίες, με στόχο να υπερσυγκεντρώσουν το παραπάνω μείγμα από κοινού με μια λειτουργία εξήγησης και παραδειγματισμού, διαβάζονται και αντιμετωπίζονται συχνά σαν 'μολότωφ', όχι τόσο εξ αιτίας της 'υλιστικής τους διατύπωσης' όσο μάλλον λόγω της βουλητικής απροθυμίας να γίνει αποδεκτή η παραβίαση κάποιων ιερών ορίων.

5. Δέν είναι άλλοι από τους επιστήμονες τύπου Βαρινιόν, όπως χαρακτηριστικά τους ονομάζει ο Bourdieu, οι οποίοι έρχονται μετά από τους επιστήμονες τύπου Μπερνούιγ, δηλαδή μετά τους επισημοποιημένους που έδωσαν τη μάχη με την αμφίσημη, ασαφή και παθητική πραγματικότητα και ζυμώθηκαν με τις ατελείωτες και επίπονες διαδικασίες επιβεβαίωσης, για να επιχειρήσουν, συχνά αποσιωπώντας το δάνειο, να γενικεύσουν σχολικά και πρόωρα το παραγόμενο από άλλους 'υλικό'.

6. Όπως έχει καταδείξει ο P. Bourdieu (βλ. Bourdieu 1984) πρόκειται, συχνά, για τους αποτιχημένους ή ξεπεσμένους από τον χώρο των κοινωνικών επιστημών, οι οποίοι, αδυνατώντας να καθιερωθούν στον καθαρά επιστημονικό χώρο, αναζητούν ένα είδος εκδίκησης στις μετα-επιστημονικές θεωρήσεις επιστημολογικής απόχρωσης, με τρόπο ώστε να μετατρέψουν τα προσωπικά τους όρια σε καθολικά όρια, πιστώνοντας με τον χαρακτήρα του α priori αδύνατου αυτό που δεν μπορούν να κάνουν.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Bourdieu P., (1997). *Meditations Pascaliennes*, Seuil.

Bourdieu P., (1999). *Πρακτικοί Λόγοι. Για μια θεωρία της δράσης*, Πλέθρον.

Bourdieu P., (1999). *Νόστιμον ήμαρ*, Επιμ.-Πρόλ. Ν. Παναγιωτόπουλος, Μετ. Κ. Διαμαντάκου, Καρδαμίτσα.

Bourdieu P., (1980). *Le Sens Pratique*, Minuit.

Bourdieu P., L-J.D. Wacquant, (1992). *Réponses*, Seuil.

- Bourdieu P., (1995). «Il ne faisait jamais le philosophe (à propos de G. Canguilhem), *Les Inrockuptibles*, 25.
- Bourdieu P., J.C. Passeron (1967). 'Sociology and Philosophy in France since 1945: Death and Resurrection of a Philosophy without Subject', *Social Research*, XXXIV, 1.
- Bourdieu P., (1992). *Les Règles de l'Art. Genèse et Structure du Champ Littéraire*, Seuil.
- Bourdieu P., (1997). «Défatiser le monde» στο *Les Inrockuptibles*, 99.
- Bourdieu P., (1979). *La Distinction. Critique Sociale du Jugement*, Minuit (ελλην. Εκδ. Πιερ Μπουρντιέ, *Η Διάκριση*, Προλ. Νίκος Παναγιωτόπουλος, Μετ. Κική Καψαμπέλη, Εκδ. Πατάκη, 2002)
- Bourdieu P., (1997). *Chosei dites*, Minuit.
- Bourdieu P., (1962). 'Celibat et Condition Paysanne', *Etudes Rurales* 5-6, Απρ.-Σεπτ., σ. 32-136.
- Bourdieu P., (2000) *Γλώσσα και Συμβολική Εξουσία*, Καρδαμίτσα, μετ. Κ. Καψαμπέλη, Εισ. Ν. Παναγιωτόπουλου.
- Bourdieu P., Jean-Claude Passeron, Jean-Claude Chamboradon (1968). *Le Métier de sociologue*, Mouton.
- Bourdieu P., (1984). *Homo Academicus*, Minuit
- C. de Montlibert (2002). *Εισαγωγή στην κοινωνιολογική συλλογιστική*. Εισ. Ν. Παναγιωτόπουλος, Μετ. Κ. Διαμαντάκου, Καρδαμίτσα, 3η έκδοση.
- Panagiotopoulos, N. (2002). 'La theorie comme praxis et non comme logos'. Σε J. Dubois, P. Durand, Y. Winkin. *Le Symbolique et le Sociale. La reception internationale de Pierre Bourdieu*. Seuil.
- Panagiotopoulos N. (1999). 'The Thinker of the "primitive thought" of the thinkers of the "primitive thought"?' *European Journal of Social Theory*, 2 (3).